

אנה אנקוויסט: "המצב בישראל נורא, אני מתביישת להתלונן על הממשלה שלי"

התרסקות מטוס אל על באמסטרדם, ניסיון לנגן את "וריאציות גולדברג" ומוות של ילד – אנה אנקוויסט נוהגת לשבץ את הביוגרפיה שלה בספריה. עם צאת ספרה החדש היא מספרת על הימין הפופוליסטי ששולט בהולנד, מביעה זעזוע עמוק על טבח 7 באוקטובר, ומציעה: "פתרון יגיע בעזרת שיח"

התראות במייל

חונן טל

19,13:46 בנובמבר 2023

תקציר הכתבה ב-80 מילים +

ב-4 באוקטובר 1992 התרסק מטוס מטען של אל על שהמריא מנמל התעופה סכיפהול, על שני בנייני מגורים בשכונת ביילמר בדרום־מזרח אמסטרדם. באירוע, שקיבל את הכינוי אסון ביילמר, נהרגו 43 בני אדם, בהם שלושת אנשי צוות הטיסה והנוסעת הישראלית שהיתה איתם, אבל דיווחים שונים טענו לאורך השנים שמספר הקורבנות היה גבוה יותר שכן בבניינים שנהרסו התגוררו משפחות של מהגרים לא

חוקיים שלא היו רשומים באף מקום. המטען שהוביל המטוס, שהמריא במקור מניו יורק ועשה עצירת ביניים באמסטרדם, כלל בין השאר קליעים, חלקי חילוף לטילים וכימיקל שמשמש להכנת גז עצבים ויועד למכון הביולוגי בנס ציונה. מיד לאחר התאונה נפוצו שמועות שמדובר בחבלה מכוונת. ועדות חקירה בהולנד ובישראל קבעו ששרשרת של תקלות גרמה לאסון.

לגמרי במקרה, הראיון הטלפוני עם הסופרת ההולנדית אנה אנקוויסט התקיים ב-4 באוקטובר, במלאת 31 שנה לאסון ביילמר. אנקוויסט, שהתגוררה אז בשכונה ומתגוררת בה גם היום, זוכרת היטב את ההתרסקות שאירעה במרחק של כמה מאות מטרים מהבית שחלקה עם בעלה ושני ילדיה, ומוזכרת ברומן המצליח שלה "קונטרפונקט". "זה היה נורא. הילדים עוד היו קטנים וכמה מהחברים שלהם נהרגו", היא אומרת. "בעוד כמה שעות יערך כאן טקס אזכרה לנספים".

במרכז עלילת "קונטרפונקט", שנחשב לרומן האוטוביוגרפי ביותר בין ספריה של אנקוויסט, נמצאת אם צעירה, מוזיקאית שמתאמנת על היצירה התובענית של באך "וריאציות גולדברג". תוך כדי התרגול, היא מזהה בצלילים של באך יגון טרגי ואובדן שמתחברים לזעם ולבלבול הרגשי שהיא עצמה נתונה בו. הספר יצא במקור ב-2008, שבע שנים אחרי שבתה של אנקוויסט, מרגיט, נדרסה למוות כשנסעה על האופניים שלה באמסטרדם. הספר עוסק, בין היתר, גם בהתמודדות עם אובדן.

שלושה ימים אחרי השיחה עם אנקוויסט התרחש בישראל רצח המוני של יותר כ-1,400 אזרחים וחיילים. כל מוות הוא חד פעמי, אבל אירוע כזה יוצר טראומה קולקטיבית של אובדן ואבל שכמעט בלתי אפשרי להכיל, ובוודאי תהדהד במשך שנים. באופן טבעי, ההתקפה של חמאס השתלטה גם על מהדורות החדשות בהולנד. אנקוויסט ביקרה אצלנו כמה פעמים בעבר, יש לה קהל קוראים משמעותי

כאן וגם לא מעט חברים. כתבתי לה וביקשתי את רשותה להציג לה כמה שאלות על, ובכן, המצב. כצפוי, היא הביעה זעזוע עמוק. "התגובה הראשונית שלי לרצח ההמוני היתה שוק מוחלט", היא אומרת, "ולצד זה דאגה עמוקה לכל החברים הישראלים שלי ולבני המשפחה שלהם".

ככל שעברו הימים והתרחקו מהזוועה של 7 באוקטובר, הטלוויזיה ההולנדית החלה להתמקד בדיווחים מעזה המופצצת. אנקוויסט, כמו רוב האינטלקטואלים באירופה, נוקטת בגישה שבימים אחרים היינו מכנים "מאוזנת": גינוי מוחלט של המתקפה של חמאס אבל גם זעזוע מהאסון של תושבי עזה. "אני חושבת שזה נורא שהתקשורת לא מבחינה בין האמונה הבסיסית של ישראל יש זכות קיום כמדינה, לבין תמיכה באלימות של הימים האחרונים. זה נראה כאילו אם אתה לא תומך באלימות הזאת אתה אנטישמי. מסקנה טיפשית מאוד בעיני".

הרבה אנשים בישראל מרגישים שהעולם פשוט לא קולט מה קורה כאן. שיש איזו הימנעות טהרנית משימוש במושג טרור למה שחמאס עושה. תחושה שישראל תמיד צריכה לציית לסנטנדרט אחר, הרבה יותר מחמיר.

"מבחינה היסטורית ופסיכולוגית, לעם היהודי יש זכות מוחלטת לחיות בארץ הזאת, וכך גם לפלסטינים (או, במקרה שהם אזרחי ישראל — הזכות שיאפשרו להם לחיות כפלסטינים במדינה). בשביל להגשים את שני אלה צריך לבצע חשיבה עמוקה ולדבר, אבל מה שברור לי זה שאלימות — ובוודאי אלימות נגד אזרחים חפים מפשע משני הצדדים — לא מקדמת פתרון".

זה ברור, אבל כרגע יש כאן תחושת ייאוש ופחד שאני לא חושב שאנשים במדינה כמו הולנד יכולים להתחיל להבין.

"אנשים בהולנד צריכים להבין את הפחד והזעם שיש עכשיו בישראל, ושזו הסיבה לאלומות נגד הפלסטינים. החדשות, במיוחד בטלוויזיה, מתמקדות רק באלומות ולא ברגשות שנמצאים מתחת לפני השטח. אני מרגישה שאין כאן רצון אמיתי להבין למה כל זה קורה. אני חושבת שהעובדה שכל כך הרבה מנהיגים מהעולם ביקרו בישראל בשבועות האחרונים כדי לדון בסיטואציה, מעוררת קצת תקווה. פתרון אפשרי יגיע רק אם אנשים ידברו, לא יחוללו הרס".

לספרות יש תפקיד מיוחד בימים כמו אלה?

"ספרות מאפשרת, בין השאר, להבין את הרגשות של אנשים שאנחנו לא תומכים בהכרח בפעולות שלהם. תקראו את הספרים של דויד גרוסמן ועמוס עוז, את השירים של יהודה עמיחי".

יש בכלל אפשרות להחלים מאובדן של אדם קרוב, לפעמים משפחות שלמות, שנרצחו?

"אני מאמינה שאפשר להתאושש מאובדן כזה, בטח אובדן של ילדים, רק באופן חלקי. החיים לעולם לא יהיו ממש מאושרים, או שלמים. ספרות ומוזיקה יכולות קצת לסייע בהתמודדות עם עצב".

מוות של ילד והמפלט שהמוזיקה מאפשרת ממציאות של אסון נמצאים גם בספרה החדש של אנקוויסט, "רביעיית מיתרים" (שכמו כל ספריה תורגם על ידי רן הכהן ויצא בספריה החדשה). במרכז ארבעה נגנים חובבים — רופאה, בונה כינורות, אחות ומנהל מרכז מוזיקה שעומד להיסגר — שנפגשים אחת לשבוע בסירה שבה מתגורר אחד מהם כדי לנגן את "אמנות הפוגה" של באך או רביעייה של מוצרט. כל

אחד מהם מתמודד בחייו עם מצוקות שמאיימות לשתק אותו והמפגשים מאפשרים קירבה אנושית, סולידריות אינטימית שבה הצלילים מחליפים את המילים. "המוזיקה מצילה אותם", אומרת אנקוויסט, "כשהם מנגנים ביחד הם יכולים לשכוח לרגע מכל מה שמאיים עליהם בחייהם".

זה הספר השישי שלך שמתורגם לעברית. עד כמה את מופתעת מההצלחה שלך בישראל?

"זה מדהים. ביקרתי ארבע או חמש פעמים בישראל, ואני אוהבת להיות אצלכם. אבל צריך לציין שכשאני מגיעה לישראל זה תמיד לרגל פסטיבל ספרותי או אירוע באוניברסיטה, אז אני פוגשת רק אנשים שחושבים שהחיים בישראל איומים והממשלה רעה. אני לא פוגשת אנשים שמחזיקים בדעות אחרות, כך שההבנה שלי מוגבלת. אבל כל הביקורים שלי היו נהדרים, וניהלתי בהם שיחות טובות עם אנשים חכמים".

תהליכים שמעוררים כעס

כמו רבים מהגיבורים הספרותיים שבראה, גם אנקוויסט עצמה, בת 78, היא מוזיקאית. בצעירותה היא למדה נגינה בפסנתר ובצ'לו, במשך כמה שנים הופיעה כפסנתרנית בקונצרטים והיא נשואה לצ'לן השוודי בנגט וידלונד. היא ויתרה על הקריירה המוזיקלית שלה כאשר הפכה לפסיכואנליטיקאית, אבל גם היום, כבר 25 שנה, היא מנגנת בצ'לו ברביעיית מיתרים המורכבת מחברים קרובים. "אנחנו מנגנים בשביל ההנאה שלנו, בסלון, אולי פה ושם מול בני המשפחה", היא אומרת. "אחד הדברים שאני יודעת לעשות זה לנגן מוזיקה יפה עם חברים טובים, וזו הסיבה שמוזיקה נמצאת בכמעט כל הספרים שלי".

אנקוויסט, שם העט של כריסטה וידולונד־ברואר, החלה לכתוב כשהיתה בת 45, גיל מאוחר יחסית לפתוח בקריירה חדשה, ולחינוכה המוזיקלי היתה השפעה מכרעת על הניסיונות הספרותיים הראשונים שלה. "התחלתי לכתוב כי לא מצאתי את הזמן להתאמן על הפסנתר ולהישאר ברמה נגינה מספקת", היא אומרת. "עבדתי כפסיכואנליטיקאית, ולא מצאתי שלוש שעות ביום בשביל לנגן. הנגינה שלי הלכה והידרדרה, הייתי נורא מדוכדכת, והתחלתי לכתוב שירים. זו היתה הפעילות היצירתית היחידה שהצלחתי לשלב עם העבודה. גיליתי שהכתיבה לא מאוד שונה מעשיית מוזיקה".

איך בדיוק?

"אני יודעת איך סימפוניה או סונטה בנויות וזה עוזר לי מאוד כאשר אני בונה עלילה של סיפור. הרבה מזה קשור לנושא הזמן. גם ספרות וגם מוזיקה הן אמנות שמתרחשת בזמן. לוקח זמן לנגן קטע מסוים מסונטה ולוקח זמן לקרוא מספר מסוים של עמודים. עבורי זה מאוד דומה. בנוסף, בשתיהן יש כמה וכמה שכבות של משמעות שניצבות אחת על גבי השנייה. אתה קורא ספר מסוים ומתחת לעלילה אתה מבחין בדברים נוספים — רגש, אירוניה — וזה אותו דבר במוזיקה. אתה מקשיב ליצירה של מוצרט והיא נשמעת לך שמחה ומקפיצה, אבל בשמיעה נוספת אתה מזהה את הייאוש שמתחת".

הייאוש רוחש גם מתחת לעלילת "רביעיית מיתרים". אחת הדמויות היא מורה קשיש לצ'לו, שמתקשה להסתדר עם השינויים שעובר העולם וחושש מנציגי מחלקת הרווחה שיאשפזו אותו במוסד. דמות אחרת היא פושע שמכבב בכותרות העיתונים ומצליח להתל בשומריו עם פתיחת משפטו כדי לברוח. דרכו אנקוויסט מתנסה לראשונה בכתיבת מותחן פשע, סוגה ספרותית שלא הכירה עד עכשיו.

"אני אוהבת לאתגר את עצמי במשהו חדש כל פעם", היא אומרת. "עד היום כתבתי רומן היסטורי ("השיבה הביתה", שמתמקד בדמותו של קפטן קוק ובמערכת היחסים עם אליזבט אשתו, ר"ט) וכתבתי רומן שמתרחש במחלקת הרדמה בבית חולים ("המרדימנים"). חשבתי שהגיע הזמן לנסות גם ספר מתח. זה בעיקר דרש ממני לא להסגיר יותר מדי פרטים בפרקים הראשונים. אני מאוד אוהבת לקרוא ספרי מתח. גיליתי לאחרונה את דרור משעני, סופר נהדר — מאוד מערב רגשית את הקוראים".

את עלילת המתח, שממוקמת מתישהו בעתיד המאוד קרוב, אנקוויסט מעגנת בביקורת על החברה ההולנדית והפוליטיקאים שלה. הממשלה מושחתת וצינית, הנכסים התרבותיים הולכים ומתפוגגים, אינטרסים אישיים באים במקום סולידריות חברתית. "בזמן שכתבתי את הספר, הממשלה ביטלה הרבה תקציבים לתיאטרון, מוזיקה ואמנות. היה לנו שר תרבות נורא, והרבה מוסדות פשוט נאלצו להיסגר או לצמצם פעילות", היא אומרת. "מוזיקאים ואמנים מצאו את עצמם בלי עבודה. גם במערכת הבריאות היו קיצוצים מאוד קשים. בזמן הכתיבה הרגשתי כעס רב על התהליכים האלה".

הולנד נתפסת בישראל כמעוז של ליברליות וזכויות אזרח.

"בהשוואה למדינות אחרות זה אולי כך. יש לכם בישראל את הבעיות הנוראות ביותר, אז אני קצת מתביישת להתלונן על הממשלה שלי, אבל אני מרגישה שהמצב כאן נורא. יש לנו ממשלת ימין ששולטת כבר שנים, מאוד קיצונית, מאוד פופוליסטית. אתה לא יכול לבטוח באף אחד. זה קורה כמובן במדינות אחרות באירופה — בשוודיה, בפינלנד, באיטליה — בכל מקום מפלגות פופוליסטיות תופסות את השלטון. שמעתי מן הכהן שזה הרבה יותר גרוע בישראל".

למה הרגשת צורך לכתוב תחת שם עט?

"כשרק התחלתי לכתוב, לפני 35 שנה, עבדתי כפסיכואנליטיקאית במוסד פסיכיאטרי מפורסם. זה היה מאוד לא מקובל שהפציינטים יכירו את החיים האישיים של המטפלים שלהם. כשהתחלתי לכתוב שירה שהיתה מאוד אישית, לא יכולתי לפרסם תחת שמי, פחדתי שיפטרו אותי. היה לי חבר, פסיכיאטר שהוא משורר ידוע שמפרסם תחת שם עט, ואמרתי שאני אעשה אותו דבר. זה כמובן טיפשי כי את מתראינת בעיתונים, או ששמים את התמונה שלך ליד רשימת ביקורת על ספר שכתבת וכולם יודעים שזאת את".

יש סיבה מיוחדת לכך שבחרת בשם משפחה שוודי?

"אני נשואה לצ'לן שוודי וחשבתי שזו מחווה יפה עבורו. הבחירה ב'אנקוויסט' היתה מכוונת. יש סופר שוודי ידוע בשם פר אולוב אנקוויסט (בעברית יצא ספרו "ביקורו של רופא המלך"; תרגום: דנה כספי, הוצאת כתר, ר"ט), והספרים שלו היו הראשונים שקראתי בשוודית. הזכרתי את זה בראיון כשהגעתי לשוודיה, וחשבתי שהוא יכעס עליי. אבל אז פגשתי אותו בכנס בגטבורג וסיפרתי לו את כל הסיפור והוא אמר שזה נהדר. בהמשך הוא סיפר בראיונות שיש לו אחות קטנה שגם כותבת ספרות. זה היה נהדר. בזכותו יש לי הרבה אוהדים שוודים".